

Мацях І.П., докт. біол. наук., доцент,
<https://orcid.org/0000-0003-2249-1296>, iramatsah@ukr.net

Шишка В.В., аспірант, v.shyshka@nltu.lviv.ua

Лутчин Н.М. магістрант,

Крамарець В.О., докт. с.-г. наук, професор,
<https://orcid.org/0000-0002-5978-3711>, v_kramarets@ukr.net
Національний лісотехнічний університет України, м. Львів

ЯСЕНЕВА СМАРАГДОВА ВУЗЬКОТІЛА ЗЛАТКА: ДОРОГОЮ ДО ЄВРОСОЮЗУ

Matsiakh I.P., Shyshka V.V., Lutchyn N.M., Kramarets V.O.
THE EMERALD ASH BORER: ON THE WAY TO THE EUROPEAN UNION

Подано інформацію про завдання та результати першого року виконання міжнародного проекту EABRACE. Оцінено можливості використання модифікованих лійкових пасток фірми Witasek для контролю поширення комах камбіо- ксилофагів, зокрема ясенової смарагдової вузькотілої златки.

Ключові слова: *Agrilus planipennis*, інвазійний вид, моніторинг, придорожні лісосмуги,

Ясенова смарагдова вузькотіла златка *Agrilus planipennis* (Fairmaire, 1888) в англomовних виданнях – ЕАВ) вид, який інтенсивно поширюється в лісах, придорожних лісосмугах, насадженнях урбанізованих територій України. Проникнення цього інвазійного шкідника в лісостани на сході України відбулося в 2019-2020 роках. Спроби ліквідувати осередки не були успішними. Ситуація погіршилася після початку широкомасштабного вторгнення російських військ в Україну. Інтенсивні бойові дії, окупація частини території, мінна небезпека тощо не дають змоги провести необхідні обстеження та заходи із ліквідації осередків ЕАВ у Луганській, Харківській та Донецькій областях. Натепер офіційно підтверджено розширення радіусу проникнення смарагдової вузькотілої златки на понад 600 км від початкової точки виявлення. Ефективність боротьби із цим камбіофагом ускладнюється довгою процедурою погодження санітарно-оздоровчих заходів та обмеженнями на проведення суцільних санітарних рубок на ділянках інвазії площею понад 1 га без процедури оцінки впливу на навколишнє середовище. Окрім цього, одним із основних шляхів поширення цієї златки є придорожні та захисні лісосмуги, у складі яких є ясени пенсільванський (*Fraxinus pennsylvanica* Marsh.) та звичайний (*Fraxinus excelsior* L.). У таких насадженнях моніторинг санітарного стану дерев або взагалі не проводиться, або є недостатнім, тому санітарно-оздоровчі заходи зводяться до вирубування всохлих дерев.

Міжнародний проект EABRACE «Вторгнення ясенової смарагдової вузькотілої златки: вивчення моделей поширення та динаміки біорізноманіття жуків для стратегічних заходів збереження» фінансується Шведським інститутом та Центром пошкодження лісів Шведського сільськогосподарського

університету. Проект об'єднує дослідників та представників національних організацій із захисту рослин (НОЗР) з Латвії, Литви, Польщі, Швеції, України та передбачає:

- проведення спільних досліджень поширення *Agrilus planipennis* вздовж кордону ЄС із залученням спеціалістів України, Польщі, Латвії, Литви та Швеції;
- створення структурованої програми транскордонного моніторингу, вирішення проблеми відсутності поточних організованих та скоординованих досліджень;
- залучення місцевих органів карантину рослин, зокрема щодо навчання фахівців, проведення експертизи видового складу комах, зміцнення співпраці та покращення транскордонного спілкування.

Для досліджень використовували пастки лійкового типу, зеленого кольору виробництва австрійської фірми Witasek PflanzenSchutz GmbH, дещо модифіковані James Connell (Katam Technologies, Lund, Sweden). Пастки розмістили у м. Києві (Протасів Яр), де вже зафіксовано наявність ясеневій смарагдової вузькотілої златки та в м. Вишневому для оцінки ефективності та можливості їх використання для контролю ЕАВ. Окрім цього пастки вивішено на території Львівської (рис.) та Тернопільської областей вздовж основних автомагістралей, якими рухається транспорт у напрямку до країн Євросоюзу. За дослідженнями [1] саме біля доріг доцільно встановлювати пастки для виявлення *A. planipennis*. Партнерами та співвиконавцями проекту пастки були встановлені в прикордонних районах Польщі, Литви, Латвії та Швеції.

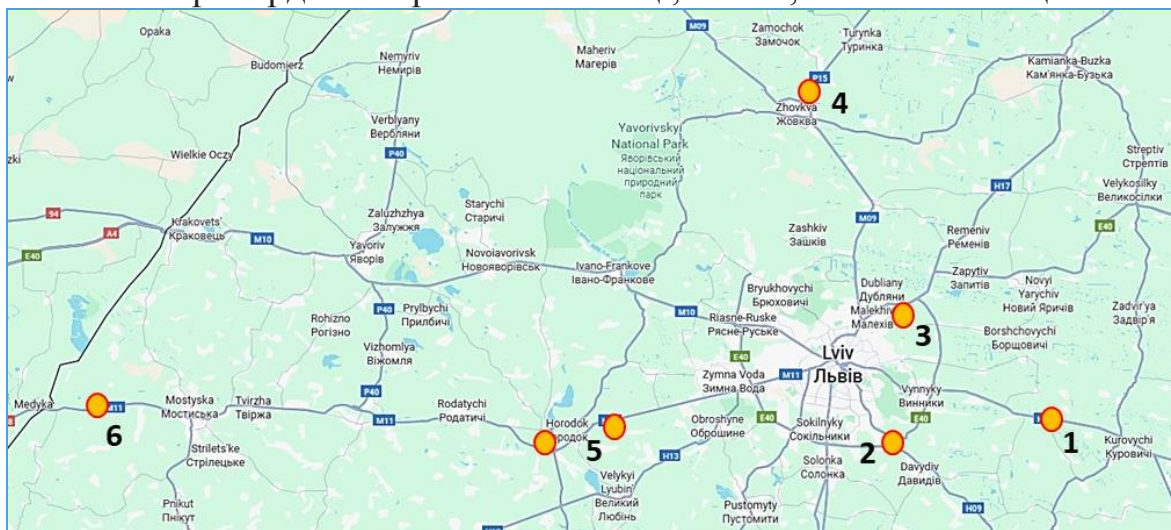

Рисунок. Розташування облікових площадок на території Львівської області

Натепер для моніторингу ЕАВ фітокарантинні інспектори та працівники лабораторій використовують клейкі пастки зеленого кольору. Однак робота з пастками такого типу має певні незручності – комахи прилипають до клею, потім у лабораторіях доволі складно працювати з таким матеріалом.

У містах Київ та Вишневе лійкові пастки показали добрі результати та підтвердили можливість їх застосування для контролю наявності ясеневій смарагдової вузькотілої златки. Переваги застосування лійкових пасток для контролю поширення ЕАВ:

- комахи є сухими, без залишків клею, їх легко потім сортувати та ідентифікувати;
- лійкові пастки придатні для багаторазового використання, що економічно вигідно, не потрібно постійно купувати нові пастки;
- технологія розміщення пасток в кронах дерев з допомогою арбористичного спорядження не потребує залучення спеціальної техніки та підйомників.

На території Львівщини в пастки потрапляли комахи з різних рядів. Найчастіше виявляли комах із рядів Diptera та Coleoptera (35 % та 32 % від загальної кількості виловлених комах). Загалом пастками в придорожних лісосмугах було відловлено 5 видів вусачів, 6 видів златок та 32 види короїдів.

За результатами лабораторного аналізу були ідентифіковані златки: *Agrius angustulus* (Illiger, 1803); *A. viridis* (Linnaeus, 1758); *Anthaxia nitidula* (Linnaeus, 1758); *A. hungarica* (Scopoli, 1772); *A. aurulenta* (Fabricius, 1787); *Trachys minutus* (Linnaeus, 1758). Серед короїдів у придорожних лісосмугах виявлено 24 види, які в своєму розвитку приурочені до хвойних деревостанів (сосни, ялини та ін.), інші види заселяють листяні дерева. Оскільки в лісосмугах наявні сухостійні та всихаючі ясени, то доволі часто пастками виловлювали лубоїдів, приурочених до цього виду дерев: *Hylesinus crenatus* (J.C.Fabricius, 1787); *H. varius* (J.C.Fabricius, 1775); *H. taranio* Wood & Bright, 1992.

Під час обліків до пасток в придорожних лісосмугах потрапляли імаго клопа мереживного дубового (*Corythucha arcuata* (Say, 1832)), інвазійного виду, який проник в Європу з Північної Америки та донедавна траплявся на півдні України – в 2017 р. вперше виявлений в Херсонській області [2]. Імаго цього клопа виловлювали протягом всього сезону досліджень і (у більшій чи меншій кількості) на всіх облікових площадках (табл.)

Таблиця – Кількість особин клопа мереживного дубового, виловлених пастками, які розташовані в придорожних лісосмугах

Облікові площадки	Дати вибирання комах із пасток						
	Вибірка 1 (27.05-31.05)	Вибірка 2 (15.06-18.06)	Вибірка 3 (28.06-03.07)	Вибірка 4 (11.07-17.07)	Вибірка 5 (26.07-01.08)	Вибірка 6т (11.08- 16.08)	Вибірка 7 (01.09-09-09)
ОП-1 Лісосмуга біля с. Тарасівка	–	7	1	–	1	–	–
ОП-2 Об'їзна дорога біля м. Львів	2	4	5	6	7	8	63
ОП-3 Лісосмуга біля м. Дубляни	11	11	7	5	7	3	3
ОП-4 Лісосмуга біля с. В'язова	–	–	1	–	–	–	1
ОП-5 Лісосмуга біля м. Городок	8	9	8	2	4	1	–
ОП-6 Лісосмуга біля с. Шегині	25	59	55	75	113	99	150

Найбільша кількість цього небезпечного шкідника листків дуба потрапила в пастки ОП-6 у придорожній лісосмузі біля с. Шегині, в ОП-2 біля об'їзної дороги на околиці Львова та в ОП-3 біля м. Дубляни. В обох останніх локаціях поряд розташовані деревостани з перевагою у складі дуба звичайного, основної

кормової породи *Corythucha arcuata*. Личинки та імаго клопа мереживного дубового висмоктують соки із листових пластинок, внаслідок чого погіршується транспірація та фотосинтез, листки втрачають колір та в'януть. Поява цього небезпечного інвазійного шкідника у нашому регіоні становить особливу загрозу для лісостанів дуба та інших порід, а також для насаджень населених пунктів, оскільки цей інвазійний вид має досить широке коло рослин-господарів, на листках яких проходить його живлення.

Основним завданням проекту EABRACE є підвищення обізнаності спеціалістів органів захисту та карантину рослин з проблемою поширення смарагдової ясеневі вузькотілої златки. З цією метою в 2025 році було проведено навчання для карантинних інспекторів та працівників фітокарантинних лабораторій міст Києва та Львова, а також для працівників служби лісозахисту Державного агентства лісових ресурсів України та ДП «Ліси України». За підсумками першого року досліджень 16-17 жовтня 2025 року 50 учасників з 16 країн взяли участь в роботі семінару (воркшопу) «EABRACE – перший рік досвіду балтійських партнерів», який був проведений в Університеті сільського господарства в Кракові (Польща).

Завданням, яке виходить за межі проекту, є розбудова мережі постійного моніторингу подальшого поширення смарагдової ясеневі вузькотілої златки із залученням фахівців служби карантину рослин, захисту лісу, науковців та волонтерів. Це передбачає також вдосконалення методів досліджень та аналізу даних, а також розробки прогностичних моделей щодо впливу ЕАВ на стан лісів та насаджень населених пунктів.

За результатами першого року досліджень за проектом EABRACE можна зробити такі висновки:

- Лійкові пастки яскравого зеленого кольору доцільно розвішувати на освітленій стороні крон дерев.
- Пастки для виявлення смарагдової ясеневі вузькотілої златки найбільш доцільно вивішувати в місцях тривалих зупинок автотранспорту (склади, логістичні центри, заправки, місця очікування вантажних автомобілів).
- Пастки, які вивішені вздовж автострад, будуть ефективні тільки після поширення смарагдової ясеневі вузькотілої златки в регіоні. Коли автотранспорт рухається з великою швидкістю – мала ймовірність розселення златки в придорожніх насадженнях.

Список використаних джерел

1. Cladas K.L., Bal T.L. & Storer A.J., (2019). Is success in detection of *Agrilus planipennis* related to forest edges? *Wiley: Journal of Applied Entomology*, 143(3), 214-224. <http://dx.doi.org/10.1111/jen.12591>
2. Meshkova, V., Nazarenko, S., & Glod, O. (2020). The first data on the study of *Corythucha arcuata* (Say, 1832) (Heteroptera: Tingidae) in Kherson region of Ukraine. *Proceedings of the Forestry Academy of Sciences of Ukraine*, 21, 30-38. <https://doi.org/10.15421/412023>